

взаєморозуміння, а також, й зближення українського та російського народів на засадах взаємоповаги і визнання права кожного на самовизначення і самостійне державне існування.

Література

1. Апанович О. Українсько-російський договір 1654 р. Міфи і реальність. – К.: Варта, 1994. – 93с.
2. Горобець В. Переяславсько-московський договір 1654р.: результати і наслідки \\\ Доба Богдана Хмельницького. Збірник наукових праць. – К.: Наукова думка, 1995.-С.73-94
3. Грушевський М. Історія України – Руси. В XI т. – К.: Наукова думка, 1995-Т.IX.-880с.
4. Из записи переговоров в посольском приказе М. Суличича посла Б. Хмельницкого к русскому правительству \\\ Воссоединения Украины с Россией. Документы и материалы в трех томах.- М., 1953. – Т II. С 490-492.
5. Лашенко Р. Переяславський договір 1654 року між Україною і царем московським \\\ Ювілейний збірник в честь проф. С.Дністрянського.- Прага, 1923 – С51-75.
6. Мицик Ю. Полин-корінь. Скільки діяв українсько-російський договір 1654р.? \\\ Старожитності, 1994 – 4 I.-С.17-19.
7. Петровський М. Визвольна війна українського народу проти гніту шляхетської Польщі і приєднання України до Росії(1648-1654). -К.: Наукова думка, 1991.- 364с.
8. Смалій В., Степанков В. Богдан Хмельницький: соціально-політичний портрет. – К.: Наукова думка, 1993.-624с.
9. Список украинских полков и городов, в которые были посланы представители русского правительства для приведения поселения к присяге на верность русскому государству \\\ Воссоединения Украины с Россией. Документы и материалы в трех томах.- М., 1953.-Т III. С.517-518.
10. Яковенко Н. Нарис історії України. – К.: Генеза, 1998.-385с.
11. Яковлів А. Українсько-московські договори в XVII – XVIII віках. – Варшава, 1934-283с.

Ігор Гордіюк
наук. керівник – асист. О.В. Ятищук

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ХХІ СТ.

Якість освіти, якщо брати її в площинах різної значущості – це своєрідна візитка цивілізованості соціуму будь-якої країни. І таке бачення її ролі цілком виправдане. Адже якість освіти завжди зав'язується як на характері культури, так і опануванні нею людиною на особистісному рівні. Інакше кажучи, це той фермент освітянського людинотворення, без наявності якого не доводиться серйозно говорити про стан народження в країні соціального капіталу та зміцнення морально-психологічного здоров'я людності.

На жаль, зараз дійсно існує цілий ряд проблем в українській освіті, які потребують нагального вирішення. Ситуація в сучасній українській школі революційна: "низи" не хочуть по-старому, "верхи" не можуть по-новому. Учні не хочуть вчитися, бо суспільний досвід показує, що люди з вищою освітою, які намагаються жити чесно, ледве зводять кінці з кінцями; у престижні вузи, на престижні факультети не поступити без репетиторів та знайомства, а отже, потрібні гроші, а не шкільні знання, які не гарантують якісного результату на вступних іспитах, оскільки далекі від тих вимог, що їх вузи ставлять перед абітурієнтами. Учителі не хочуть працювати, бо безглуздо триматися лише на ентузіазмі. Зарплата, нижча від середньої по Україні, ледве дозволяє виживати фізично. Передплата журналів, газет, нові книги, театр – усе це можливо хіба що уві сні. Батьки, принижуючись на Батьківщині і по світах "за кусень хліба", втратили віру в потугу нації, в ідею державності, а школу розглядають лише як заклад для догляду за дітьми, своєрідну "камеру зберігання" для своїх чад до часу їх повноліття. Українці, окрім хіба "народних обранців", уже добре усвідомлюють відсутність в освіті рівних можливостей, оскільки приватні школи, елітні вузи, престижні спеціальності не для тих, чий батьки бідні.

Освіта сьогодні не тільки сприяє диференціації українського суспільства на злидарів та маєтних, вона стала засобом його деморалізації, оскільки провокує хабарництво (купівля в школі оцінок, атестатів, медалей; хабарі за вступ до вузу, студентська плата за екзамени і заліки викладачам та ін.).

Міністерство освіти і науки в Україні досі не виробило стратегічного бачення окремих проблем, які виникають в освіті сьогодні, коли саме суспільство, сам час вимагають змін. Це реалії, над якими нам варто замислитись, бо ми живемо вже у ХХІ столітті, і сьогоднішній учень житиме в 50-х роках цього століття у світі, події в якому відбуваються шаленими

темпами і який буквально заливає океан інформації: щоденно виходять тисячі газет, кількість сторінок веб-сайтів збільшується на більш як мільйон у день, друкуються щорічно 800 тис. різних назв книжок, телепортація лазерного променя закладає підвалини квантового комп'ютера, який дасть ще більше можливостей для отримання цих потоків інформації [1: 132].

Очевидно, що такі поняття, як знання, вчитель та навчання потребують нових підходів, нової філософії, тому що зараз у ці поняття вкладають зовсім інше, ніж 20 чи навіть 10 років тому. І стимулює нас те, що знання стають найважливішим зряддям ХХІ ст.

Освіта в сучасній Українській державі не сприяє розвитку її в напрямі демократії. Вона успадкувала від радянської школи, школи, що працювала для тоталітарного режиму і забезпечувала соціалізацію підростаючих поколінь в традиційному (непрогресуючому) суспільстві, наступні риси.

1. Закритий характер системи і, як наслідок, нездатність еволюціонувати і адаптуватись до нових умов та потреб суспільства. Освіта становить сьогодні більш-менш самостійну сферу життя, яка до певної міри протистоїть існуючому суспільству, оскільки нібито орієнтується на "вічні" цінності та ідеали. У результаті випускники школи не здатні повною мірою реалізувати себе в суспільному житті: більшість колишніх "слабких" учнів, тобто ті, хто "пас задніх" в школі, краще влаштували своє життя, ніж "відмінники", яким довелося взяти на себе ролі, що їх існуюче суспільство реально не визнає вартісними (невисокий престиж і низька зарплата у вчителів, службовців, працівників культури і т.п.).

Традиційно для закритої системи реальні цілі її функціонування та механізми, що забезпечують їх реалізацію, обирають лише працівники освіти. Суспільство і навіть держава сьогодні не мають дієвих чинників впливу на роботу освітніх закладів. Громада, батьки, як і раніше, не наділені правом контролю над школою. Практично зберігається лише державне регулювання освіти, а значить – всевладдя освітньої бюрократії, яка, в умовах обмеженості коштів на потреби системи і відсутності дієвих стимулів ефективної роботи вчителів та інших працівників освіти, орієнтується в своїй діяльності на формальні показники та власні інтереси. Недостатнє фінансування потреб освіти також гальмує розвиток системи і знижує її потенціал [3: 51].

2. Авторитаризм та ієрархія відносин у системі. Авторитаризм та ієрархія зумовлені тим, що з радянських часів школа перебуває, по суті, в ролі частини адміністративного апарату держави і має поруч з офіційним "прихований навчальний план" (І.Ліч), тобто "неписані правила" школи, які забезпечують засвоєння учнями певних поведінкових норм і цінностей, часто протилежних декларованим у ході навчально-виховної роботи. Школа прищеплює дітям пасивне споживання – некритичне сприйняття існуючого соціального порядку засобами дисципліни та регламентації: дітей привчають, що їхня роль у житті – "знати своє місце і тихо сидіти на ньому" [2: 283].

Авторитаризму та ієрархії сприяє організація освіти та закритий характер цієї системи. Оскільки провід у ній належить працівникам освіти, освітній бюрократії, цілі школи реально є проекцією особистих та корпоративних інтересів цієї групи, а інтереси й потреби учнів та батьків враховуються мінімально. У результаті в школах поширюються: орієнтація на формальні показники, озоамілювання, вручення "знаків уваги у формі матеріальних цінностей вчителям і управлінцям, призначення на посаду за протекцією, а не відповідно до кваліфікації та рівня професійної майстерності, хабарі.

3. В українській школі домінують недобросовісна конкуренція та ситуації конфлікту. Конфронтація породжується розходженнями цілей учнів, вчителів, управлінців. Ці розходження пояснюються тим, що школа реально не сприяє рівності та розвитку індивідуальних творчих здібностей дітей. Учні з нижчих суспільних прошарків раніше чи пізніше виявляють свою "меншовартісність" за результатами навчання порівняно з дітьми елітних груп і починають розглядати школу як вороже середовище, намагаючись або пристосуватись до нього, або вступають в конфронтацію з учителями та іншими учнями. Більшість учнів класу, однак, залишається на "центристських" позиціях, конфронтуючи з системою лише пасивно. Вони намагаються ухилитись від виконання "непомірних", на їх думку, вимог вчителів, часто підтримують активних учасників конфлікту в організації тиску на "слабких" вчителів та однокласників [5: 3].

Подібні відносини складаються і в колективі педагогів. Конфронтацію та недобросовісну конкуренцію можна спостерігати й на рівні районних та обласних освітніх структур, і в Міністерстві освіти України. Конфронтація обмежує можливості для розвитку здібним учням,

перешкоджає професійному зростанню педагогів, примушує талановитих, ініціативних, критично мислячих вчителів та управлінців залишати систему освіти. Сьогодні в освіті найкраще, найзручніше почуває себе не майстер-фахівець, а лояльний до керівництва виконавець, не здібний і активний учень, а байдужий середнячок.

4. Українська школа орієнтована не на продуктивне навчання та виховання, а на забезпечення формального протікання навчально-виховного процесу: на "виконання програм", проведення визначеної нормативами кількості занять, ведення обов'язкової документації і т. п. До перевірки цих та інших зовнішніх ознак існування навчальної і виховної діяльності зводиться сьогодні й моніторинг освіти в українській школі. Навченість учнів, їх активність на уроках і в проведенні позакласних заходів, інтерес до тих чи інших предметів, розвиток інтелектуальних та інших здатностей (вмін) у кращому випадку поцінують на рівні з вказаними формальними показниками, в гіршому – навіть не оцінюють.

Орієнтація на формальні показники зумовлена, як вже було сказано, надмірною абстрактністю і розмитістю цілей діяльності освітніх закладів, пануванням в системі освіти бюрократії, конфронтацією та недобросовісною конкуренцією учнів, вчителів, управлінців [6: 5].

Не сприяють продуктивній роботі школи й надмірний контроль та регламентація роботи вчителя, низька зарплатня педагогів, недостатнє фінансування потреб школи в навчально-методичному забезпеченні, а також прогресуюче зубожіння українців та стагнація в сфері культури.

5. Інформуючий характер навчання та виховання теж в значній мірі зумовлений нездатністю української школи забезпечити ефективність навчально-виховного процесу. Виховання, як правило, зводиться до т.зв. моралізаторства, яке в багатьох випадках навіть лягає в основу викладання курсу "Християнська етика" в школах західного регіону [9].

Процес навчання в нашій школі найчастіше являє собою монолог-розповідь вчителя або учня, причому і той, і інший орієнтуються на відтворення "програмного матеріалу", який міститься в підручнику. Таким чином, навчання в цілому не сприяє розвитку здібностей та інтелектуальних здатностей дитини і не забезпечує формування у випускника школи системних знань з основ наук. Його освіта має фрагментарний характер [7: 4].

Слід зазначити, що матеріально-фінансові передумови для швидкого удосконалення і розвитку системи освіти України залишаються поганими. Економісти і політики утримуються від конкретних вказівок щодо можливої дати початку зростання валового національного продукту, а отже – розширення фінансування освітнього сектору [8: 16].

Тому в групі внутрішніх факторів головним рушієм змін в поточній діяльності системи освіти буде брак бюджетних коштів. Міністерство освіти (штат менше 200 осіб) разом з підпорядкованими структурами (понад 400 осіб) намагатиметься діяти у межах законодавства, яке покладає на нього всі повноваження у сфері освіти. Його ж бюджет складає менше 4%, наприклад, бюджету освітнього міністерства Франції (яка має приблизно таку ж кількість учнів і студентів, як Україна). Іншими внутрішніми факторами впливу на освіту лишились бажання завершення "деколонізації" і деідеологізації, відновлення домінуючого місця української мови та ін [10].

Автор вважає позитивним явищем постійне посилення впливу на зміни в освіті України зовнішніх факторів – "відкриття" нашої системи освіти не лише на Схід, але й на Захід, глобальних економічних і освітніх тенденцій, необхідність врахування явища формування європейського освітнього простору і певних стандартів тривалості, змісту і якості освіти.

Потрібно пришвидшити запланований прийнятим Законом України "Про загальну середню освіту" перехід на європейські характеристики школи; введення багатоступеневої вищої освіти з освітніми кваліфікаціями, що порівняно точно відповідають системі кваліфікацій розвинених країн; реформування всієї системи профілів підготовки зі зміщенням центра ваги з технологічно-інженерних профілів (другий сектор зайнятості) на економічні та гуманітарні (третинний сектор зайнятості); різке підвищення якості і результативності вивченні іноземних мов (в першу чергу – англійської); помітний прогрес молоді в оволодінні сучасними засобами перетворення інформації та ін.

Та ще важливіше формування нового інтелектуально-культурного поля, початок рівноправного включення системи освіти України в європейський освітній простір, перетворення її науки в частину світової. Це значно зміцнює наші сподівання на початок стабільного розвитку України, на суспільну злагоду, формування демократичного суспільства з регульованою ринковою економікою, реальне поліпшення якості життя і нашого національного

людського капіталу.

Література

1. Закон України "Про загальну середню освіту" // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1999. – №15. – С. 130 – 135.
2. Гіденс Е. Соціологія. – Київ, 1999. – 485 с.
3. Колесникова Й.А. Педагогические цивилизации и их парадигмы // Педагогика. – 1995. – №6. – С. 50 – 56.
4. Основні засади освітньої політики міста Львова (стратегічний документ) – Львів, 1999. – 48 с.
5. Про стан виконання постанови Кабінету міністрів України від 03.11.93 р. № 896 "Про державну національну програму "освіта" (Україна ХХІ століття)". Рішення колегії Міністерства освіти України 28.11.98 р. № 16/8-3// Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1999. – № 6. – С. 3.
6. Про стан освіти в Україні та головні напрями її розвитку на зламі століть. Рішення колегії Міністерства освіти України. 17.03.1999. №4/1-4// Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1999. – №10. – С. 5.
7. Про стан освіти в Україні та головні напрями її розвитку на зламі століть. Рішення колегії Міністерства освіти України. 17.03.1999. №4/1-4// Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1999. – №10. – С. 4
8. Комплексний план заходів щодо розвитку загальної середньої освіти в 1999-2012 роках // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1999. – №9. – С. 12 – 25.
9. Forum Osvitnih Inicjativ – Lviv 1999;
10. http://www/fio.interklasa.pl/foi/foi_5.htm
11. Visnyk School Exchanges Newsletter:
12. <http://visnyk.iatp.org.ua/print;230/>